

УДК: 614.88 : 546.26-099-06:616.831

**ЭКСПЕРИМЕНТАЛ ОҚ ЗОТСИЗ КАЛАМУШЛАРДА СУРУНКАЛИ ИС ГАЗИ
ИНТОКСИКАЦИЯСИ ШАРОИТИДА БОШ МИЯ ЯРИМ ШАРЛАРИ ПЕШОНА
ҚИСМИДАГИ МОРФОЛОГИК ЎЗГАРИШЛАРНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ**

**Бахронов Шухрат Яхёевич
Султонова Лола Жаҳонкуловна**

*Абу Али ибн Сино номидаги Бухоро давлат тиббиёт институти Анатомия ва
оператив хирургия топографик анатомия (ОХТА) кафедраси.*

Тадқиқот мақсади. Турли ёш даврларидаги экспериментал оқ зотсиз каламушларда сурункали ис газии таъсири натижасида бош миия ярим шарлари пешона қисмида шаклланувчи морфологик ҳамда морфометрик ўзгаришларни аниқлаш ва уларни назорат гуруҳи кўрсаткичлари билан қиёсий баҳолаш.

Материаллар ва усуллар. Тадқиқот объекти сифатида 3 ойлик ва 18 ойлик жами 40 та оқ зотсиз эркак каламуш танлаб олинди. Ҳайвонлар ёши ва тажриба шароитига мувофиқ назорат ҳамда экспериментал гуруҳларга тақсимланди. Экспериментал ҳайвонларда сурункали интоксикация модели ҳаво муҳитида 0,01–0,05 мг/л миқдордаги ис газии таъсирини икки ой давомида махсус герметик камераларда таъминлаш орқали яратилди. Тажриба якунида бош миия тўқималари олиниб, формалинда фиксация қилинди ва стандарт гистологик ишловдан ўтказилди. Тайёрланган парафин кесмалари гематоксилин-эозин билан бўялиб, ёруғлик микроскопияси ёрдамида морфологик ҳамда морфометрик таҳлил амалга оширилди.

Натижалар. Ёш каламушларда сурункали интоксикация таъсири натижасида пешона пўстлоғида нейронлар полиморфизми, цитоплазманинг базофиллиги ортиши, нейронлараро бўшлиқларнинг кенгайиши ва реактив глиал жавоб ривожланганлиги кузатилди. Айрим қаватларда нейронлар зичлигининг пасайиши ҳамда глиал элементлар сонининг ортиши қайд этилди. Кекса ҳайвонларда эса морфологик ўзгаришлар янада яққол намоён бўлиб, нейронлар популяциясининг кескин камайиши, хроматолиз жараёнларининг кучайиши, пирамидал нейронлар деформацияси, цитоплазматик атрофия ва гиперхромия белгилари аниқланди. Морфометрик таҳлил натижалари 18 ойлик каламушларда молекуляр, ташқи донатор ва ташқи пирамидал қаватлар қалинлигининг назорат гуруҳига нисбатан сезиларли даражада камайганлигини кўрсатди.

Хулосалар. Сурункали ис газии интоксикацияси бош миия ярим шарлари пешона қисмида нейродистрофик ва нейродегенератив ўзгаришларнинг ривожланишига сабаб бўлади. Морфологик шикастланишлар даражаси ҳайвон ёши билан бевосита боғлиқ бўлиб, кекса каламушларда патологик жараёнлар анча чуқур кечиши кузатилди. Аниқланган ўзгаришлар узоқ муддатли гипоксия, оксидатив стресс ва микроциркулятор бузилишлар билан боғлиқ ҳолда кечиб, марказий нерв тизимидаги деструктив жараёнларнинг морфологик асосини ташкил этади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Belyaeva E.A., Sokolov A.A., Makarov I.V. Cellular mechanisms of hypoxic brain injury under carbon monoxide exposure // *Bulletin of Experimental Biology and Medicine*. – 2020. – Vol. 169, № 4. – P. 512–516.
2. Mirzaev A.M., Khasanov Sh.T. Morphofunctional changes in aging neurons during chronic intoxication // *Morphology*. – 2021. – Vol. 159, № 2. – P. 73–79.
3. Zhai J., Li M., Wang X. Oxidative stress-mediated neuronal injury induced by carbon monoxide poisoning // *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*. – 2021. – Vol. 2021. – Article ID 9945231.